

Centralizētais eksāmens par vispārējās vidējās izglītības apguvi

LATVIEŠU VALODA UN LITERATŪRA

(augstākais mācību satura apguves līmenis)

Vērtēšanas kritēriji

1.daļa. Zināšanas un tekstu izpratne (maksimālais punktu skaits – 20)

Par katru pareizu atbildi – 1 p.

Uzdevuma nr.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.
Pareizās atbildes burts	B	C	C	C	B	D	B	C	A	C	A	B	C	A	A	B	C	D	A	D

2.daļa. Tekstu analīze (maksimālais punktu skaits – 40; iegūtajai punktu summai tiek piemērots koeficients 1,5)

Zināšanas un izpratne

Vērtēšanas kritērijs	Snieguma apraksts, punkti			
	I (1 punkts)	II (2 punkti)	III (4 punkti)	IV (4 punkti)
1.1. Temata izpratne, individualitāte un tekstu salīdzināšana *	Temats nav raksturots vai raksturots virspusīgi. Teksts ir stereotipisks, šablonisks. Teksti analizēti atsevišķi, tie nav salīdzināti.	Temats ir sašaurināts vai paplašināts. Tekstā fragmentāri vērojamas autora individualitātes izpausmes. Teksti ir salīdzināti, raksturotas kopīgās vai atšķirīgās tekstu pazīmes.	Temats ir pietiekami raksturots teksta saturā. Teksta saturā izpaužas autora individualitāte. Teksti ir salīdzināti, raksturotas gan kopīgās, gan atšķirīgās tekstu pazīmes.	Temats ir pietiekami raksturots un sasaistīts ar kādu sabiedrībā būtisku problēmu. Tekstā pārliecinoši izpaužas autora individualitāte, personība, uzskati un redzesloks. Teksti ir salīdzināti, raksturotas kopīgās un

				atšķirīgās tekstu pazīmes, piedāvājot sasaisti ar citiem kultūras faktiem ārpus piedāvātajiem tekstiem.
1.2. Kultūras fakti/ zīmes/ simboli, to kontekstuālā nozīme*	Daļa no tekstā lietotajiem kultūras faktiem/ zīmēm/ simboliem ir nosaukta.	Nozīmīgākie tekstā lietotie kultūras fakti/ zīmes/ simboli ir nosaukti, ir vispārīgi iezīmēta to saikne ar kultūrvēsturisku kontekstu.	Nozīmīgākie tekstā lietotie kultūras fakti/ zīmes/ simboli ir raksturoti, ir analizēta to saikne ar kultūrvēsturisku kontekstu.	Nozīmīgākie tekstā lietotie kultūras fakti/ zīmes/ simboli ir raksturoti, ir analizēta to saikne ar kultūrvēsturisku kontekstu, piedāvāts salīdzinājums ar citiem kultūras faktiem/ zīmēm/ simboliem.
1.3. Žanrs un tekstu kompozīcija*	Žanrs ir nosaukts, bet nav raksturots, kompozīcijas elementi nav aplūkoti.	Žanrs ir nosaukts un vispārīgi raksturots, pieminēti atsevišķi kompozīcijas elementi.	Žanrs ir nosaukts un minētas raksturīgas pazīmes, tekstu kompozīcija ir izprasta, analizēta.	Žanrs ir nosaukts un precīzi raksturots, tekstu kompozīcija ir izprasta, izanalizēta un izvērtēta.
1.4. Autora valodas stils* (analīzei piedāvātajos tekstos/to fragmentos)	Ir nosaukti vispārīgi izteiksmes līdzekļi, kas neraksturo autora valodas stilu.	Ir nosaukti un vispārīgi, stereotipiski raksturoti izteiksmes līdzekļi.	Raksturoti dažādi valodas līdzekļi, kas ir tipiski autora valodai.	Prasmīgi raksturoti un vērtēti dažādi valodas līdzekļi, kas ir tipiski autora valodai; vērojama to sasaiste ar teksta saturu.

2. Argumentēšana

2.1. Argumentu pierādīšana*	Argumenti pierādīti ar vienas pusējiem spriedumiem, kas pamatā balstīti uz savu pieredzi, nevis precīziem faktiem. Jomas termini tekstā nav izmantoti iederīgi.	Argumenti pamatoti ar vairākiem pierādījumiem, izmantojot gan vispārīgus, nekonkrētus, arī neprecīzus faktus, gan savu pieredzi. Jomas termini tekstā izmantoti nepārlicinoši, trūkst precizitātes.	Argumenti pamatoti ar precīziem un iederīgiem pierādījumiem, izmantojot precīzus faktus, kas pēc nepieciešamības papildināti arī ar savu pieredzi. Jomas termini tekstā izmantoti precīzi.	Argumenti pamatoti ar precīziem un iederīgiem pierādījumiem, izmantojot mērķtiecīgi izvēlētos faktus, tos vispārinot un pēc nepieciešamības papildinot ar savu pieredzi. Jomas termini tekstā izmantoti iederīgi un pārlicinoši.
------------------------------------	---	---	--	--

3. Tekstveide

Teksta struktūra un apjoms	Teksta struktūra nav ievērota; dalījums rindkopās neprecīzs un nepārdomāts un/vai teksta apjoms ir 200 – 300 vārdu.*	Teksta struktūra ievērota daļēji; dalījums rindkopās ir nepilnīgs – kāda rindkopa ir pārāk īsa vai pārāk izvēsta; trūkst tematiskas pārejas un/vai teksts daļēji atbilst prasītajam apjomam (301– 400 vārdu).	Teksta struktūra ir loģiska un skaidri uztverama, teksta daļas ir daļēji tematiski saistītas; ir ievērots dalījums rindkopās. Teksta apjoms ir virs 400 vārdiem.	Teksta struktūra ir loģiska un mērķtiecīga, teksta daļas ir tematiski saistītas; ir ievērots dalījums rindkopās un prasītais teksta apjoms – (500 – 600) vārdu. *Pārsniegts apjoms neietekmē vērtējumu.
-----------------------------------	---	--	---	--

4. Valodas kvalitāte

4.1. Vārdu krājums un stils**	Vārdu krājums ir vienvērtīgs, neprecīzs, apgrūtina teksta uztveri, nav ievērots vienots valodas stils.	Vārdu krājums ir pietiekams, ir vērojamas atsevišķas vārdu izvēles un stila neprecizitātes, bet neapgrūtina teksta uztveri.	Vārdu krājums ir funkcionāli un semantiski precīzs, ir ievērots vienots stils; izteiksmes līdzekļi pārsvarā ir mērķtiecīgi izvēlēti, stilistiski iederīgi.	Vārdu krājums ir funkcionāli un semantiski precīzs, pārdomāts, daudzveidīgs, izteiksmes līdzekļi ir mērķtiecīgi, iederīgi un iedarbīgi (<i>individuālā valodas stila pazīmes</i>).
4.2. Gramatikas normas** 11 un vairāk kļūdu – 0 p.	7 – 10*** kļūdas.	4 – 6 kļūdas.	1 – 3 kļūdas.	Ievēroti vārdu veidošanas, vārdu formu, teikumu veidošanas, daļu attieksmju nosacījumi.
4.3. Ortogrāfijas normas** *11 un vairāk kļūdu – 0 p.	7 – 10*** kļūdas.	4 – 6 kļūdas.	1 – 3 kļūdas.	Nav kļūdu.
4.4. Interpunkcijas normas *11 un vairāk kļūdu – 0 p	7 – 10*** kļūdas.	4 – 6 kļūdas.	1 – 3 kļūdas.	Nav kļūdu.

Atbildi nevērtē, ja

- uzdevums nav izpildīts (analizēts tikai viens teksts; ir pārstāstīts teksta(-u) saturs; nav ievēroti tekstveides principi; **teksta apjoms līdz 200 vārdiem**);
- darbs nav salasāms;
- darbā vērojamas plaģiāta pazīmes;
- darbā ir lasāmi cilvēka cieņu aizskaroši izteikumi.

***0 punktu**, ja konkrētais kritērijs nav novērtējams.

****** Vārdu krājuma un stila, gramatikas un ortogrāfijas kļūdu veidi (tabula pielikumā).

******* Ja teksta apjoms sasniedz 200 – 300 vārdu, kritērijos **Vārdu krājums un stils, gramatikas, ortogrāfijas un interpunkcijas normas** kļūdu skaitu reizina ar 2.

Vārdu krājuma un stila kļūdu veidi**	Gramatikas kļūdu veidi**	Ortogrāfijas kļūdu veidi***
Vārda nozīmes neizpratne/neatbilstošas nozīmes vārds. Neatbilstošs tās pašas vārdšķiras vārds. Kalkēts vārds. Vārds svešvalodā. Liekvārdība, vienas saknes vārdu pārmērīgs atkātojums. Valodas stilam neatbilstošs vārds. Neloģiski izteikumi, saturiski neloģisks teikums.	Neprecīzi piedēkļi/priedēkļi. Salīdzinājuma formu nepareizs lietojums. Nenoteiktās/noteiktās galotnes nepareizs lietojums. Neprecīzs locījums/skaitlis/dzimte. Darbības vārda formu neprecīzs lietojums. Vārdu formveidošanas kļūdas. Kļūdas prievārdu, saikļu lietošanā (ka/kad; jeb). Nepamatota personas un laiku maiņa. Nepamatoti izlaists vārds teikumā. Nepamatoti atdalīti un nepareizi novietoti palīgteikumi, kļūdas sintaktisko saistījumu izveidē. Nepilnīgi, nepabeigti teikumi, neloģiska vārdu secība teikumā.	Nav ievērota latviešu valodas vārdu pareizrakstība (īso un garo patskaņu, divskaņu pareizrakstība vārdos un vārdformās, pareizs līdzskaņu lietojums vārdu saknē, galotnē un vārdformās, priedēkļu un piedēkļu lietojums vārdos un vārdformās, diakritiskās zīmes trūkums). Nav ievēroti literārās valodas vēsturisko miju nosacījumi. Kopā/šķirti rakstāmi vārdi. Lielo sākumburtu lietošana saliktajos nosaukumos, īpašvārdu rakstība. Svešvārdu pareizrakstība, cittautu īpašvārdu atveide. Vārdu saīsināšana. Vārdu dalīšana pārņemšanai jaunā rindā. Neuzmanības kļūdas (izlaisti/lieki/pārstatīti burti, trūkst galotnes utt.). Latviešu valodas alfabētam neatbilstošu burtu lietojums.

2. daļa. Tekstu analīze**Satura komponenti:**

- temats un problemātika;
- kultūras fakti/zīmes/simboli, to kontekstuālā nozīme un sasaiste ar citiem kultūras faktiem;
- tekstu žanrs un kompozīcija;
- autora valodas stils analizējamajos tekstos.

Satura komponenti	Romāns	Recenzija
Temats un problemātika	Kārļa Skalbes radošais process – no idejas līdz tās realizācijai; jūtu un sajūtu rosināta iedvesma. K. Skalbe – ideālists un sava ceļa meklētājs. Ilgas pēc Lizetes un pasaules plašuma, radošās mokas, daba kā konteksts (paralēle) radošajā procesā...	Kritiski aplūkots un vērtēts literārs darbs, aktualizējot K. Skalbi kā sava ceļa meklētāju; stāsts mazāk par personību, vairāk par laiku, kad jūk netaisnā struktūra, veidojas vēl netaisnāks haoss, līdzās ģēnijiem rodas arī monstri, laiks, kurā tiek radītas ne tikai vērtības, bet arī laiks, kurā kauj un nokauj (kāvi = kaut; nokaut)... Laiks, kurā noris revolucionāras pārmaiņas cilvēkā un sabiedrībā.
Kultūras fakti/zīmes/simboli, to kontekstuālā nozīme un sasaiste ar citiem kultūras faktiem	Laika kultūrziņas – izdevums „Pēterburgas Avīzes”, Raiņa dzejoļu krājums „Tālas noskaņas zilā vakarā”, A. Niedras alegoriskā pasaka „Zemnieka dēls”. 20. gs. 1. desmitgade. Lizete, Rainis, Raiņa dzejas rindas, Blaumanis. Ērgļi. Folkloras motīvs un simboli (mezglis, dieviete Laima); kosmos, dzirksteles, putenis, caurvējš, gaismas šķidrums...	Š. Pero pasakas, K. Skalbes pasaku tēli (Pelnrušķīte, Bendes meitiņa, Kaķītis, Māte); K. Skalbes pasaka „Kā es braucu Ziemeļmeitas lūkoties”; Miera un Pieticības mala; sērija <i>Es esmu...</i> ; publicistikas izdevums „Kāvi”; Rūdolfs Blaumanis; Ziemeļmeita; ziemeļblāzmas jeb kāvu simbolika; pasaku ķēniņš; ģēniji un monstri...
Tekstu žanrs un kompozīcija	Romāna fragments, daiļliteratūras valodas stils. Fragments atklāj romāna epizodi, kurā raksturots rakstnieka K. Skalbes radošais process, radot pasaku par Ziemeļmeitas meklētāju jeb, kā fragmentā teikts, „poēmu „Pie jūras”, tikai šoreiz prozas formā”. Fragments dalīts vairākās nelielās rindkopās, kurās mijas reālā darbība ar atmiņām un iekšējo monologu (apziņas plūsma), sižets nav hronoloģiskā secībā. Viss fragments rakstīts no 1. personas viedokļa.	Recenzija, publicistikas valodas stils. Publicēts laikrakstā „Diena”, literatūrkritiķe Bārbala Simsone vērtē 2023.gadā iznākušo romānu par K. Skalbi. Recenzijai ir trīs daļas. Ievaddaļā autore raksturo savu pirmo saskarsmi ar K. Skalbes pasakām (<i>neizdzēšams nospiedums, cita pieredze, smeldze, pasaules neizprotamība, nepieciešamība līdzjust</i>), kā arī piesaka recenzējamo darbu (Svens Kuzmins, romāns „Skaistums un nemiers, sērija „Es esmu”, cits skatpunkts)

	Fragments sākas ar vārdiem „<i>Visu nakti nevarēju aizmigt</i>”, atklājot rakstnieka trauksmaino, nemierīgo noskaņojumu, kuru ietekmē arī vide (ir nakts un auksts). Ievaddaļā uzzinām rakstnieka aizraušanos ar Raiņa dzejoļu krājumu „Tālas noskaņas”, ir lasāmas Raiņa dzejas rindas, kas veltītas K. Skalbem. Nākamajās 5 rindkopās atklājas rakstnieka ciešā piesaiste sievai, viņš vairākas reizes iesāk rakstīt viņai vēstuli, meklējot patiesākos vārdus un ieskatoties galda atvilktnē, kur atrodas Lizetes vēstules. Šo darbību pārtrauc atmiņas par kolportiera darbu, kā arī konstatējums, ka darbam pagastskolā ir savas priekšrocības. Priekšpēdējā rindkopā K. Skalbe jau pilnībā atrodas citā pasaulē, lasot sava iecerētā stāsta uzmetumu un ļaujoties iedvesmai, jo laimīgs viņš ir „<i>tad, kad doma pārvēršas vielā</i>”. Pēdējā rindkopā norādīts uz kādā procesa beigām - ir uzausis „<i>ugunīgi sārts gaismas šķidrums</i>”, uzmetuma lapas pierakstītas pilnas ar sīkiem burtiņiem un Ērgļos, toreizējā rakstnieka dzīvesvietā, vēl nav nojautas par jaunas pasaules tuvošanos. Kā kompozicionāls elements izmantots atkātojums - logs, kas saistās ar atmiņām; vēstules lapas, kas raksturo rakstnieka tuvību ar Lizeti; nodzeltējušās, uz naglām uzspraustās uzmetuma lapas, kas ieved K.Skalbes ideju un radošajā procesā.	Otrās daļas nosaukums ir „Romantizētā estētika”, raksturo rakstnieka vēlmi atklāt K. Skalbi nevis kā topošo rakstnieku, bet gan ideālistu un sava ceļa meklētāju, saistot to ar ziemeļblāzmas jeb kāvu simbolismu. Šajā nodaļā raksturota arī romāna uzbūve un autora prasme veidot atsauces uz K. Skalbes pasakām. Trešajā nodaļā „Nevaldāmā iztēle” kritiķe sniedz secinājumu par romānu, apgalvojot, ka tas vēsta ne tik daudz par tapšanu par rakstnieku, bet gan vairāk atklāj laiku, kurā katram ir jāizdara savas izvēles. Katra nodaļa dalīta vēl sīkākās rindkopās. Recenzijas fragments precīzāk ļauj nojaust romāna epizodi.
--	--	---

Autora valodas stils analizējamajos tekstos	Poētiska valoda. Izmanto īpašvārdus, kas sasaucas ar K. Skalbes biogrāfiju (Ērgļi, Blaumanis, Lizete, Rainis, u.c.). Iesaista atsaucē uz K. Skalbes pasaku, piemēram, „<i>Cik jauna bija toreiz mana sirds! Gluži jauna, kā tikko iz cepļa ņemta māla krūze.</i>” Izmanto novecojušus vai retāk lietojamus vārdus, lai precīzāk atklātu laiku, piemēram, paloda, spička, amators, spalva, spalvaskāts, kolportieris. Vairākkārt tekstā izmantots uzmetuma lapu salīdzinājums ar trīsuļojošām, apdzeltējušām bērzu lapām. Tekstā izmantoti arī citi salīdzinājumi, piemēram, plunčāties kā strautā, kā zem cirka akrobāta nostiepts drošības tīkls. Epitēti: nāves dvaka; silti, medaini vārdi; sudrabortā mēnesgaisma Metaforas: varonis ar skaņo māla sirdi; ugunīgi sārts gaismas šķidrums; zvaigžņu lauskām piebārstītas debesis. Izmantoti pamatā vienkārši paplašināti teikumi, kas iedod fragmentam tādu kā nervozu, nemierīgu ritmu, uz domas pārrāvumu arī norāda trīspunkte, uz atbilstošu meklēšanu norāda izmantotie retoriskie jautājumi.	Izmanto īpašvārdus, kas raksturo K. Skalbes daiļradi (Perlnrušķīte, Bendes meitiņa, Kaķītis, „Mazās piezīmes”, „Kāvi”). Vārdu spēle virsrakstā - no Ziemeļblāzmas līdz Kāviem. Nobeigumā atklāts, ka tie ir sinonīmi. Literatūrzinātnes termini, ar kuriem raksturots S. Kuzmina romāns, piemēram, pasaka, pretmets, tēli, estētika, recenzija, struktūra, skatpunkts, sižets, u.c. Izmanto svešvārdus, lai precīzāk raksturotu sarežģīto, romānā attēloto laiku, piemēram, psihodēlisks, monstros, talants, haoss. Lai precīzāk izteiktu domu, tiek izmantoti daudz apzīmētāju, īpašvārdu un divdabju, piemēram, neizdzēšamu nospiedumu, kārtējais darbs, romantizētās estētikas, ideālists Skalbe, hronoloģiskie pārlēcieni, u.c. Metaforas: radošu moku vilņos, izplaucēja spožus talantus. Daudz vienlīdzīgu teikuma locekļu un ar domuzīmēm atdalītu savrupinājumu un paskaidrojošo vārdu grupu. Autores attieksmi ilustrē izmantotie iespaidumi, piemēram, tiesa, no vienas puses, no otras puses.
--	---	--